

บทที่ 5

สรุปผลอภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี 3) เพื่อทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี 4) เพื่อประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี ลักษณะของการวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development R & D) โดยมีสมมติฐานของการวิจัยคือ 1) นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี ที่เข้ารับการฝึกอบรมมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังอบรมสูงกว่าก่อนฝึกอบรม 2) นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี ที่เข้ารับการฝึกอบรมมีคุณธรรมสำหรับมัคทายกน้อยหลังอบรมสูงกว่าก่อนอบรม 3) นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี ที่เข้ารับการฝึกอบรมมีคุณธรรมสำหรับมัคทายกน้อยหลังฝึกอบรม 1 เดือนสูงกว่าระหว่างหลังฝึกอบรม

วิธีดำเนินการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในเขตโรงเรียนอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี จำนวน 36 คน ได้จากการสุ่มแบบสมัครใจ (voluntary sampling) ได้ดำเนินการฝึกอบรมในระหว่างวันที่ 25-28 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2552 ณ วัดหนองกบ ตำบลหนองกบ อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน โดยใช้แบบสัมภาษณ์สำหรับ ผู้อำนวยการโรงเรียนในเขตอำเภอหนองแขง เจ้าคณะอำเภอหนองแขง เจ้าคณะตำบลหนองควายไซ วัฒนธรรมอำเภอมัคทายก แบบสอบถาม นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ในเขตอำเภอหนองแขง ที่เข้ารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี

2. หลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี มีแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 6 แผน รวม 22 ชั่วโมง

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาผลการฝึกอบรม ได้แก่ แบบวัดความรู้เกี่ยวกับมัคทายกน้อย แบบวัดคุณธรรมสำหรับมัคทายกน้อย แบบวัดพฤติกรรมการเป็นมัคทายกน้อย แบบวัดพฤติกรรมระหว่างฝึกอบรม แบบวัดเจตคติต่อหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย แบบประเมินโครงการฝึกอบรมมัคทายกน้อย

วิธีดำเนินการวิจัยผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรโดยดำเนินการ 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน

1. ศึกษากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม มัคทายกและศาสนพิธี คุณธรรมสำหรับมัคทายกน้อย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

เจตคติต่อหลักสูตรฝึกอบรม พฤติกรรมการเป็นมัคทายกน้อย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์และสอบถามข้อมูลพื้นฐานจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง

2. ดำเนินการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนในเขตอำเภอหนองแขง เจ้าคณะอำเภอหนองแขง เจ้าคณะตำบลหนองควายไซ วัฒนธรรมอำเภอ มัคทายก

3. สอบถามนักเรียนโดยใช้แบบสอบถาม ช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี

หลังจากนั้นเก็บรวบรวมข้อมูล นำมาวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาสร้างหลักสูตรฉบับร่าง ประกอบด้วย ความนำ หลักการ จุดมุ่งหมาย ผู้เข้ารับการฝึกอบรมระยะเวลาในการฝึกอบรม เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล แผนการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการพัฒนาหลักสูตร รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ จากการสอบถาม แล้วเสนอประธานอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เพื่อขอคำแนะนำและตรวจสอบข้อมูลเพื่อจัดทำเป็นหลักสูตรฉบับร่าง และปรับปรุงแก้ไข แล้วส่งหลักสูตรฉบับร่างให้ผู้เชี่ยวชาญในด้านหลักสูตรและการสอน 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผลและประเมินผล 2 ท่าน ผู้เชี่ยวชาญด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา 1 ท่าน จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ ก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม ได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ชี้แจงบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่คณะกรรมการอำนวยการ คณะวิทยากรให้ทราบถึงการเตรียมการดำเนินการการจัดฝึกอบรม และผู้รับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ให้เข้าใจสภาพปัญหาและความจำเป็นในการฝึกอบรม ประชุมชี้แจง รวมทั้งประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้องทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมเพื่อจะได้เตรียมการล่วงหน้า

2. เตรียมสถานที่ งบประมาณ และสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อต่อการดำเนินการฝึกอบรมอย่างรอบคอบเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ

3. ทดลองใช้หลักสูตรกับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ที่เข้ารับการฝึกอบรม ณ วัดหนองกบ ตำบลหนองกบ อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี กับผู้เข้าฝึกอบรม 36 คน รวมระยะเวลา 4 วัน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร เมื่อสิ้นสุดการฝึกอบรม ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบทดสอบความรู้เกี่ยวกับมัคทายกน้อย แบบวัดคุณธรรมสำหรับมัคทายกน้อย แบบสังเกตพฤติกรรมการเป็นมัคทายกน้อย แบบสังเกตพฤติกรรมระหว่างฝึกอบรม แบบวัดเจตคติต่อหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย แบบประเมินโครงการฝึกอบรมมัคทายกน้อย นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าสถิติร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และสถิติทดสอบที (t - test dependent) และนำผลจากการประเมินมาปรับปรุงเป็นหลักสูตรไป

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินตามขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research and Development) โดยปรากฏผล ซึ่งมีละเอียดดังนี้

1. ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี จากการศึกษาากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม มัคทายกและศาสนพิธี คุณธรรมสำหรับมัคทายกน้อย ความรู้เกี่ยวกับมัคทายกน้อย เจตคติต่อหลักสูตรฝึกอบรม พฤติกรรมการเป็นมัคทายกน้อย งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์และสอบถามข้อมูลพื้นฐานจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง พบว่าเด็กนักเรียนปัจจุบันไม่มีโอกาสได้เข้าวัดและเรียนรู้หลักธรรมคำสอนอย่างจริงจังเนื่องจากได้แยกวัดกับโรงเรียนออกจากกันในวิชาพุทธศาสนาแทนที่พระจะสอนแต่กับเป็นฆราวาสและเทคนิคการถ่ายทอดก็แตกต่างกันทำให้หลักธรรมคำสอนและศาสนพิธีไม่ได้รับการสืบทอดอย่างจริงจังจากเด็กนักเรียน ซึ่งผลจากการสัมภาษณ์ปัญหาที่ พบได้แก่ 1) นักเรียนไม่เข้าใจศาสนพิธีหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง 2) ขาดผู้มีความชำนาญในการถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียน 3) ไม่มีการสร้างบทบาทให้เด็กนักเรียนได้แสดงบทบาทผู้นำทางศาสนา 4) เด็กนักเรียนไม่มีความสนใจที่จะสืบทอดประเพณีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา 5) เด็กนักเรียนไม่สนใจเข้าวัดเนื่องจากความไม่คุ้นเคยกับพระสงฆ์ 6) ขาดสื่อการเรียนการสอน

2. ผลการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี พบว่า การสร้างองค์ประกอบหลักสูตรฝึกอบรมฉบับร่าง ผู้วิจัยได้นำผลแนวคิดทฤษฎีหลักการ และข้อมูลพื้นฐาน โดยสำรวจความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย มาเป็นพื้นฐานในการสร้างโครงสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย ความนำ หลักการ จุดมุ่งหมาย ผู้เข้ารับการฝึกอบรมระยะเวลาในการฝึกอบรม เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผล แผนการจัดการเรียนรู้ ส่วนแผนการจัดการเรียนรู้ 6 แผน มีรายละเอียดดังนี้

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม ที่ 1 วันแรกที่เราพบกัน

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม ที่ 2 ย้อนรอยมัคทายกน้อย

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม ที่ 3 พิธีกรรมสำหรับมัคทายกน้อย (การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ, การถวายทานในวันพระ)

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม ที่ 4 พิธีกรรมสำหรับมัคทายกน้อย (การจัดโต๊ะหมู่, วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา)

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม ที่ 5 คุณธรรมสำหรับมัคทายกน้อย

แผนการจัดกิจกรรมการฝึกอบรม ที่ 6 ลาก่อนนะคนดี

3. การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม ได้ทำการทดลอง 4 วัน โดยแบ่งขั้นตอนการดำเนินงานการใช้หลักสูตรฝึกอบรมเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ก่อนการฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 2 ระหว่างการฝึกอบรม

ขั้นตอนที่ 3 หลังการฝึกอบรม

จากการนำหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ไปดำเนินการจัดกิจกรรมตามแผนการจัดการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเป็นมัคทายก และขั้นตอนของพิธีการทางพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

4. การประเมินและการปรับปรุงหลักสูตร

4.1 ผลการประเมินและปรับปรุงหลักสูตร ผู้วิจัยได้ทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี สรุปผลได้ดังนี้

4.1.1) ผลการประเมินหลักสูตรฉบับร่าง โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน พบว่า หลักสูตรมีค่าความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 1.00 นั่นคือ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทในด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อเสนอแนะต่อหลักสูตรฉบับร่าง ว่าควรปรับลดด้านเนื้อหาสาระให้เหมาะสมกับเวลาในการฝึกอบรม ด้านกิจกรรมควรให้มีความหลากหลายและบูรณาการกิจกรรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ควรปรับการประเมินผลด้านทักษะปฏิบัติแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมระหว่างเข้ารับการฝึกอบรม จากนั้นผู้วิจัย ได้ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฉบับร่างพัฒนาขึ้นเป็นหลักสูตร

4.1.2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.1.3) คุณธรรมสำหรับมัคทายกน้อย หลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.1.4) พฤติกรรมกรรมการเป็นมัคทายก โดยภาพรวมอยู่ในระดับปฏิบัติได้ถูกต้องมาก

4.1.5) พฤติกรรมระหว่างฝึกอบรม แผนที่ 1- 6 ของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ต่อการฝึกอบรม ภาพรวมของการประเมินอยู่ในระดับมากและมากที่สุด

4.1.6) เจตคติที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย ภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

4.1.7) การประเมินโครงการหลังฝึกอบรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

4.1.8) คุณธรรมสำหรับมัคทายกน้อย 1 เดือนและระหว่างหลังฝึกอบรมไม่แตกต่างกัน

4.2 การปรับปรุงหลักสูตร ภายหลังจากการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ผู้วิจัยได้พบข้อเสนอแนะในการปรับปรุงหลักสูตร ในด้านเวลาของการฝึกอบรม ว่าควรมีเวลาให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมในการทำกิจส่วนตัวให้มากกว่านี้ ผู้วิจัยจึงปรับเวลาดลดลงทุกแผน แผนละ 15 นาที และได้

จัดทำเป็นหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี ฉบับสมบูรณ์เพื่อผู้นำไปใช้ได้ปรับให้เหมาะสมและสอดคล้องต่อไป

อภิปรายผล

จากการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี มีประเด็นสำคัญที่จะอภิปราย ในแต่ละขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. จากผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย โดยสอบถามปัญหาของนักเรียน โดยภาพรวมพบว่า ปัญหาของนักเรียนในการฝึกอบรมอยู่ในระดับมาก แต่เมื่อสำรวจความต้องการความจำเป็นของนักเรียนในการฝึกอบรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้เพราะในแต่ละสถาบันการศึกษาอาจมีการสอนในเรื่องของศาสนพิธีน้อยไม่มีครูที่ชำนาญด้านศาสนพิธีซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้อำนวยการโรงเรียนวัดหนองกบ(ไทยกล้าประชานุกูล) ว่า "ปัญหาในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับวิชาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นวิชาที่สอนยากเนื่องจากผู้สอนส่วนมากเป็นฆราวาสในการสอนบางเรื่องจึงหยุดที่การสอนตามหนังสือไม่มีการเชื่อมโยงหลักธรรมไปยังหลักธรรมคำสอนหมวดอื่น ๆ (อารมภ์ บัวสุวรรณ, 2552, มกราคม 15)" ประเด็นของความต้องการในการใช้เทคนิคฝึกอบรมของนักเรียน โดยภาพรวมแล้วนักเรียนมีความต้องการใช้เทคนิคฝึกอบรมในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ในเทคนิคฝึกอบรมมีกิจกรรมที่หลากหลายไม่นำเพื่อช่วยทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสนุกสนานไม่กตัญญู ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมคิด บางโม(2548, หน้า 84-101) ได้รวบรวมเทคนิคฝึกอบรมไว้ 2 ประเภท คือ 1) เทคนิคอบรมโดยใช้วิทยากรเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ประกอบด้วย การบรรยาย การอภิปรายเป็นคณะ การประชุมปฐกถาหรือการประชุมทางวิชาการ การสอนงาน 2) เทคนิคอบรมโดยใช้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ประกอบด้วย การระดมสมอง การประชุมกลุ่มย่อย การประชุมแบบฟอรัม การแสดงบทบาทสมมติ การสัมมนา การศึกษาดูงานนอกสถานที่ การประชุมปฏิบัติการ การฝึกการรับรู้ การใช้กิจกรรม นันทนาการ ประเด็นความต้องการในการประเมินผลงานของนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่าเมื่อนักเรียนที่เข้ารับการฝึกอบรมแล้ว ย่อมต้องการวิธีตรวจสอบว่าตนเองฝึกอบรมแล้วจะใช้วิธีใดในการสังเกตตนเองว่ามีความรู้ในเรื่องที่อบรมเพิ่มขึ้นหรือคงที่โดยเลือกวิธีการประเมินความสามารถของตนเองให้เหมาะสมมากที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของระวีวรรณ ศรีศรีรัมย์ (2544, หน้า 235) ได้กล่าวถึงวิธีวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ว่า 1) การให้เขียนรายงาน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนลักษณะกลุ่มหรือรายบุคคลจะต้องวางแผนและดำเนินการเขียนรายงานตามที่ผู้สอนมอบหมาย การประเมินผลในลักษณะนี้ผู้สอนอาจจะประเมินด้วยตนเองหรือผู้เรียนประเมินผลงานของตนเอง ร่วมกับเพื่อนในห้องเรียน ในกลุ่มหรือร่วมกับผู้สอน 2) การให้รายงานด้วยคำพูด เป็นการเขียนรายงานที่สรุปรายงานชั้นเรียนด้วยปากเปล่าเป็นการพิจารณาความสามารถของผู้เรียนในด้านการสื่อความหมายลักษณะท่าทาง เช่น การได้วาที การตอบคำถามครู

3) การใช้แบบทดสอบ เป็นเครื่องมือวัดความสามารถในการเรียนรู้ และทัศนคติของผู้เรียน ซึ่งนำมาใช้ก่อนการเรียน ระหว่างการเรียน และหลังการเรียน เป็นเครื่องมือที่ผู้สอนสร้างให้ตรงกับจุดประสงค์การเรียนรู้ในหัวข้อเรื่องนั้น ๆ ในแบบทดสอบจะมีคำแนะนำ มีการกำหนดคะแนน ซึ่งต้องแจ้งให้ผู้เรียนทราบเพื่อเป็นข้อมูลว่า ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหามากน้อยเพียงใด

4) การประเมินผลกิจกรรมผู้เรียนหากจุดประสงค์ระบุพฤติกรรมที่สังเกตได้การประเมินก็ควรเน้นที่พฤติกรรมของผู้เรียน เช่น ความสามารถในการวาดภาพ การจัดนิทรรศการ ซึ่งเกณฑ์ในการกำหนดระดับความสามารถและผลงานที่ผู้เรียนทำ ตามที่ผู้สอนกำหนดในจุดประสงค์การเรียนรู้

5) การให้การบ้าน เป็นการมอบหมายงานให้ผู้เรียนทำเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์เพิ่มเติมนอกเหนือจากการเรียนการสอนในห้องเรียน ดังนั้นผู้สอนต้องคอยติดตามให้ผู้เรียนทำการบ้านให้เสร็จ และส่งงานทุกครั้ง ซึ่งทำให้ผู้สอนทราบความสามารถและระดับการเรียนรู้ของผู้เรียน

6) การสังเกต เป็นวิธีการประเมินความสามารถของผู้เรียนได้ประการหนึ่ง แต่มีข้อจำกัดด้านความเชื่อมั่น และความเที่ยงตรง เนื่องจากมีความลำเอียงของการสังเกตในด้านต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การสังเกตการณ์ทำงาน การตอบคำถาม ความสนใจของนักเรียน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของพระครูปลัดเท่ง กัลยาณกิตติคุณ (2550, หน้า 51) ได้กล่าวสรุปถึงวิธีวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่าสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การเขียนรายงาน การรายงานโดยคำพูด การใช้แบบทดสอบ การประเมินผลกิจกรรม การให้การบ้าน การสังเกต

2. จากการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี องค์ประกอบของหลักสูตรประกอบไปด้วย ความนำ หลักการ จุดมุ่งหมาย ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ระยะเวลาในการฝึกอบรม เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียน การสอน การวัดผลประเมินผล แผนการจัดการเรียนรู้ ผลจากการวิจัยพบว่า หลักสูตรฉบับร่างมีค่า IOC เท่ากับ 1.00 แสดงว่า เป็นหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมซึ่งเป็นไปตามหลักการของการสร้างหลักสูตรและรูปแบบของการพัฒนาหลักสูตร ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะมีการกำหนดแผนการไว้ล่วงหน้า การออกแบบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผล สอดคล้องกับแนวความคิดของ ไตรดา แก้วภักดี (2544, หน้า 25) ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ ว่ามีรูปแบบดังนี้ คือ 1) กำหนดเป้าหมาย เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้น โดยมุ่งเน้นพัฒนาบุคลิกภาพศักยภาพทางสังคม ทักษะการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง และพัฒนาความสามารถพิเศษของนักเรียนรายบุคคล 2) การออกแบบหลักสูตร เป็นการวางแผนล่วงหน้า มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ ข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ กลุ่มเป้าหมายที่จะใช้หลักสูตร วัดจุดประสงค์เฉพาะรูปแบบ ประสบการณ์เรียนรู้ บทบาทนักเรียนและผู้สอนและเกณฑ์การประเมินผล 3) การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติคือการสอน หลักสูตรควรเปิดโอกาสให้ครูและนักเรียน ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกวิธีสอน และสื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ 4) การประเมินผล เป็นการพิจารณาจากผลผลิตของหลักสูตรที่ได้รับว่า สอดคล้องกับเป้าหมายหรือไม่อย่างไร การประเมินผลควรมีการประเมินผลย่อย และการประเมินผลสรุปรวม

3. จากการนำหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี ไปดำเนินการฝึกอบรมในระหว่างวันที่ 25-28 กุมภาพันธ์ 2552 เป็นระยะเวลา 4 วัน ณ วัดหนองกบ ตำบลหนองกบ อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี โดยดำเนินการตามแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น จำนวน 6 แผน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความสนใจ ตั้งใจและกระตือรือร้นในการเข้ารับฝึกอบรม ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ตามกิจกรรมแผนการจัดการเรียนรู้ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า หลักสูตรที่ใช้เป็นหลักสูตรที่น่าสนใจไม่กดดันผู้เข้ารับการฝึกอบรม และใช้รูปแบบกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนที่น่าสนใจตรงกับวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นันทวัฒน์ สุขผล (2547, หน้า 15) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ดังนี้ 1) เพื่อพัฒนาบุคลากร ปรับปรุงความสามารถในการทำงานให้สูงขึ้น ให้ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ทักษะ ทัดคนคติ รวมถึงมีแนวคิดหรือวิทยาการใหม่ ๆ อันทันสมัย เพื่อให้ก้าวทันต่อความเจริญก้าวหน้า และทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น 2) เพื่อช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม มีความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความมั่นใจในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น 3) การฝึกอบรมจะช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล ให้สอดคล้องทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของหน่วยงานนั้น ๆ

4. จากผลการประเมินและการปรับปรุงหลักสูตร

ผู้วิจัยได้แบ่งการประเมินและการปรับปรุงหลักสูตรออกเป็น 4 ระยะ คือ การประเมินก่อนกับหลังการใช้หลักสูตร การประเมินผลระหว่างใช้หลักสูตร การประเมินผลหลังใช้หลักสูตร การประเมินผล 1 เดือนจากการใช้หลักสูตร

4.1 ผลจากการประเมินก่อนกับหลังใช้หลักสูตร โดยประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่าหลังใช้หลักสูตรฝึกอบรมนักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผลการประเมินคุณธรรมสำหรับมัคทายกน้อย พบว่า คุณธรรมสำหรับมัคทายกน้อย หลังใช้หลักสูตรฝึกอบรมสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งหมายความว่า หลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี ทำให้นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นจริง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้เข้าฝึกอบรมได้ลงมือปฏิบัติ ได้ฝึกการคิดวิเคราะห์ จากสถานการณ์จริงตามแผนการจัดการเรียนรู้ของแต่ละแผน และได้ทดสอบก่อนเรียนหลังเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาสิริชัย เสรีไตรรัตน์ (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมศีลธรรม ค่ายคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังคงสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาประนอม ทองไพบุลย์ (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง การลด ความทุกข์ เพิ่มความสุข สำหรับอุบาสก อุบาสิกา ผลการวิจัยพบว่า ความรู้เกี่ยวกับการลดความทุกข์ เพิ่มความสุข ของอุบาสก อุบาสิกา หลังฝึกอบรม เรื่อง ลดความทุกข์ เพิ่มความสุข สูงกว่าก่อนฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และยังคงสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาสมชาย เผียะผาบ

(2549, บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเรื่องศาสนพิธีสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4.2 การประเมินผลระหว่างใช้หลักสูตร โดยสังเกตพฤติกรรมการเป็นมัคทายกน้อยของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมการเป็นมัคทายกน้อยระหว่างฝึกอบรมในแต่ละวันส่วนใหญ่ อยู่ในระดับปฏิบัติได้ถูกต้องมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า วันที่ 1 นักเรียนมีพฤติกรรมการเป็นมัคทายกน้อยอยู่ในระดับ ปฏิบัติได้ถูกต้องปานกลาง วันที่ 2 นักเรียนมีพฤติกรรมการเป็นมัคทายกน้อยอยู่ในระดับปฏิบัติได้ถูกต้องมาก วันที่ 3 นักเรียนมีพฤติกรรมการเป็นมัคทายกน้อยอยู่ในระดับ ปฏิบัติได้ถูกต้องมาก และวันที่ 4 นักเรียนมีพฤติกรรมการเป็นมัคทายกน้อยอยู่ในระดับ ปฏิบัติได้ถูกต้องมากที่สุด และผลจากการสังเกตพฤติกรรมระหว่างฝึกอบรม พบว่า นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี มีพฤติกรรมระหว่างฝึกอบรมภาพรวมส่วนใหญ่อยู่ในระดับ มากและมากที่สุด ซึ่งหมายความว่า การฝึกอบรมเป็นประโยชน์ต่อนักเรียนทำให้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านทักษะปฏิบัติได้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้เข้าฝึกอบรมได้ฝึกการปฏิบัติกับสถานการณ์จริง สอดคล้องกับแนวคิดของสมคิด บางโม (2545, หน้า 16-17) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการฝึกอบรมไว้ดังนี้ 1) ระดับองค์การหรือหน่วยงาน การฝึกอบรมมีประโยชน์ในระดับองค์การ เพิ่มผลผลิตขององค์การ ทั้งทางตรงและทางอ้อมลดค่าใช้จ่ายด้านแรงงานสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่พนักงาน ทำให้พนักงานทำงานเต็มความสามารถลดความสูญเสียวัสดุอุปกรณ์และค่าใช้จ่ายต่าง ๆ แก้ปัญหาต่าง ๆ ขององค์การ ทำให้ข่าวสารภายในองค์การดีขึ้นทำให้ก้าวหน้า สามารถแข่งขันกับผู้อื่นได้ องค์การบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ 2) ระดับผู้บังคับบัญชา การฝึกอบรมมีประโยชน์ดังนี้ช่วยเพิ่มผลผลิตในส่วนงานของตนให้สูงขึ้นลดเวลาในการสอนงานและลดเวลาในการพัฒนาพนักงานลดภาระในการปกครองของผู้บังคับบัญชาช่วยให้พนักงานตระหนักในบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชากับพนักงาน 3) ระดับพนักงานหรือตัวผู้รับการอบรมเอง การฝึกอบรมมีประโยชน์ดังนี้เพิ่มความรู้ความสามารถเป็นการเพิ่มคุณค่าให้แก่ตนเองลดการทำงานผิดพลาดหรืออุบัติเหตุทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน เพื่อนร่วมงาน และองค์การเพิ่มโอกาสความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ เช่นความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่และรายได้เพิ่มขึ้น หรือโอกาสในการเปลี่ยนแปลงลดเวลาในการเรียนรู้สร้างความรู้สึที่ดี ๆ ให้แก่ตนเอง ทำให้รู้สึกกระปรี้กระเปร่า เหมือนการเคาะสนิม มีกำลังใจมากขึ้นทำให้รู้จักคนมากขึ้น กว้างขวางมากขึ้น การปฏิบัติงานสะดวกขึ้นความรู้กว้างขวาง ก้าวทันต่อเทคโนโลยีใหม่ ๆ ความรู้ใหม่ ๆ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

4.3 การประเมินผลหลังใช้หลักสูตร ผลจากการสอบถามเจตคติต่อหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อยของนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี พบว่า นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี มีเจตคติต่อหลักสูตรฝึกอบรมมัคทายกน้อยโดยภาพรวมอยู่ในระดับ เห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ เข้าร่วมอบรมแล้วรู้สึกว่

มีความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธี หลักปฏิบัติในวันพระและวันสำคัญต่าง ๆ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดได้แก่ อยากรู้ให้แต่ละกิจกรรมหมดเวลาเร็ว ๆ ส่วนผลการประเมินโครงการฝึกอบรมมัคทายกน้อย สำหรับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 อำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ เห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อการประเมิน พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ อาหารและเครื่องดื่มเพียงพอต่อผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องจากกระบวนการฝึกอบรมไม่กดดันสร้างความสนุกสนานให้กับผู้เข้าฝึกอบรมทำให้รู้สึกคล้อยตามตามแผนการจัดการฝึกอบรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประนอม ทองไพบูลย์ (2549) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง การลดความทุกข์ เพิ่มความสุข สำหรับอุบาสก อุบาสิกา ผลการวิจัย พบว่า เจตคติโดยภาพรวมของอุบาสก อุบาสิกา ที่มีต่อหลักสูตรฝึกอบรม อยู่ในระดับมากที่สุด และนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พระไสว สิปัญหา (2550) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การเจริญสติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักศึกษาครุศาสตร์บัณฑิต หลักสูตร 5 ปี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี ผลการประเมินโครงการพบว่า นักศึกษาเห็นด้วยอยู่ในระดับมากและน่าจะจัดโครงการแบบนี้อีก

4.4 การประเมินผล 1 เดือนจากการใช้หลักสูตรโดยประเมินคุณธรรมสำหรับมัคทายกน้อย ผลการประเมินพบว่า ระหว่างหลังการฝึกอบรมกับหลังฝึกอบรม 1 เดือน ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ หลังจากพ้นระยะการฝึกอบรมไปแล้วไม่มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเชิงคุณธรรมในลักษณะที่ต่อเนื่องทำให้ผู้เข้าฝึกอบรมเกิดคุณธรรมอยู่ตลอดเวลา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระไสว สิปัญหา (2550) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการเจริญสติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับนักศึกษา ครุศาสตร์บัณฑิตหลักสูตร 5 ปี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามีพฤติกรรมการเจริญสติหลังการอบรม 3 เดือน ไม่แตกต่างกับหลังใช้หลักสูตร และการวัดการควบคุมอารมณ์หลังการอบรม 3 เดือน ไม่แตกต่างกันหลังใช้หลักสูตร

5. การปรับปรุงหลักสูตร ในการปรับปรุงหลักสูตรผู้วิจัยได้ปรับเวลาดลงแผนละ 15 นาทีในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ทุกแผน เนื่องจาก ผู้เข้าฝึกอบรมที่เข้าร่วมโครงการต้องเดินทางไปกลับในระยะเวลาที่แตกต่างกันเพราะผู้เข้าฝึกอบรมมีทั้งหมด 12 โรงเรียน บางโรงเรียนก็อยู่ไกลจึงเป็นอุปสรรคในการจัดกิจกรรมให้ครบตามกำหนดเวลาได้

ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรไปใช้

1. ควรศึกษารายละเอียดของหลักสูตรฝึกมัคทายกน้อยให้ชัดเจนเพื่อสะดวกและเหมาะสมสอดคล้องกับการนำไปใช้
2. วิทยากรที่ให้การฝึกอบรมตามหลักสูตรนี้ ควรเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และชำนาญการเฉพาะด้านศาสนพิธีและหลักธรรมคำสอน

3. ควรวางแผนการบริหารหลักสูตรให้เหมาะสม เช่น ด้านงบประมาณ อาคารสถานที่ สื่อ วัสดุอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวก ให้เพียงพอและเหมาะสม บุคลากรเพียงพอ เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายและเต็มตามศักยภาพ

4. ระยะเวลาในการฝึกอบรมควรปรับให้เหมาะสมสอดคล้องกับการเรียนการสอนของสถาบันการศึกษาที่กำหนดไว้ในมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยติดตามผลกลุ่มนักเรียนที่ผ่านการฝึกอบรมครั้งนี้ เพื่อติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียนในระยะยาวว่ามีการเปลี่ยนแปลง หรือมีการพัฒนาตนเองหรือไม่

2. เพื่อให้ได้หลักสูตรที่เข้มข้นขึ้นควรมีการวิจัยพัฒนาหลักสูตร เรื่องนี้ซ้ำอีกครั้งโดยออกแบบหลักสูตร ให้มีภาคปฏิบัติให้มากขึ้น และเพิ่มระยะเวลาอบรมให้มากขึ้นเป็น 1 ภาคการศึกษา

3. การพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้ทดลองใช้กับนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ดังนั้นการวิจัยต่อไป ควรขยายกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนในช่วงชั้นที่ 3 และ 4 และระดับอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน